

LIVET PÅ URTE MØLLE

Af Claus Schou

I slutningen af 1980-erne flyttede jeg ind i et bofællesskab på Nielstrupvej i nærheden af Ollerup på Sydfyn i en nedlagt vandmølle, ejet af Hvidkilde Gods. Jeg blev meget interesseret i vandmøller og fik kontakt med Kristine og Christian, som tidligere havde boet og arbejdet på stedet. Det er i meget høj grad deres billeder denne artikel giver lejlighed til at bruge. Artiklen er et forsøg på at illustrere en drøm om en harmoni mellem dyr, mennesker og teknik, der er blevet så sjælden i vores samfund.

I tidligere tider var der flere møller langs Syltemade Å, fra starten ved Hvidkilde Sø til udmundingen ved Ballen. Nu er der kun Hvidkilde Mølle, også kaldet Røde Mølle, og netop Urte Mølle tilbage. Denne er meget gammel. I 1372 blev den kaldt Woltemølle. Det er dette navn, som siden hen er blevet til Urte Mølle. Ifølge bogen »Svendborg amts bebyggelsesnavne« fra 1958 betyder navnet »en mølle, hvori kornet males med valser«. Lokalhistorikeren Otto Jonassen beskriver i bogen »Købstadsliv i enevældens barndom«, hvordan mølleren på

Tidligere var vandmøller en naturlig del af det danske landskab. Denne artikels forfatter har et særlig godt kendskab til vandmøller, for i slutningen af 1980-erne flyttede han ind i et kollektiv på den nedlagte vandmølle Urte Mølle på Sydfyn. I artiklen skildrer han møllens historie og sine oplevelser på Urte Mølle. Vi får både et indblik i dagligdagen på møllen og dyrelivet i området samtidig med, at forfatteren giver sit personlige syn på nutidens brug af naturen.

Urte Mølle, Eggert Møller, i 1673 var en central person i en større sag om organiseret tyveri og hæleri. I den sag var mølleren på Ulbølle Mølle også involveret.

De bindingsværksbygninger, der er på stedet i dag, er givetvis fra første halvdel af 1800-tallet.

I en brandforsikringspolice fra 1813 kan læses, at møllen på dette tidspunkt havde tre vandhjul, to kværne samt en skalkværn. Midt i 1800-tallet havde møllen kun to hjul, men havde alligevel fået en ekstra kværn. Dette er formentlig et udtryk for, at møllens indre maskineri er blevet ændret fra, at et vandhjul fast

nedfra har trukket en enkelt kværn til, at man har fået to overliggende »stjernehjul«, i hvilke kværnenes drev efter behov kunne sættes i indgreb – kværnene formalede hver især en bestemt kornsort, og fra sidst i århundredet formalede man også korn som dyrefoder.

Den nye møllebygning

I slutningen af 1800-tallet var møllen og de øvrige bygninger noget forfaldne. På opfordring fra ejeren, som var greven på Hvidkilde, afgav forskellige håndværkere tilbud på, hvad en istandsættelse ville koste. Resultatet blev, at i 1893 blev den nordligste del af stuehuset ud mod åen revet ned. De fem fag havde indeholdt bryggerset med den gamle murede bageovn og to bryggerkedler samt pigekammer, »saltekælder« og »mælkestue«. Den grundmurede bygning, der i dag indeholder møllen, blev ved samme lejlighed bygget som en skal uden om den gamle mølle i bindingsværk. I den nye bygnings kælder fik man nærmest beboelsen plads til en af de to bryggerkedler fra det nedrevne bryggers. De to forholdsvist lave, men brede vandhjul fik overdækning.¹

I slutningen af 1940-erne blev der etableret en vandretliggende såkaldt »Francisturbine« fra »De Smithske Fabrikker« i Ålborg.² I et par år bibeholdt man samtidigt det bageste vandhjul.

Det er fra denne tid, den nuværende lidet klædelige ombygning af møllen stammer. Den karakteristiske overdækning forsvandt og efterlod et dybt ar i bygningen. Gulvene blev hævet for indvendigt at gøre plads for ny mekanik. Turbinen, hvis ledeskovle og dermed vandgennemstrømningen kunne reguleres udefra, trak via kileremme en tyk,

lang aksel i kælderens dyb. Kværne, hejseværk mv. blev så drevet af fladremme fra denne aksel. Der blev kun opsat to af kværnene, og disse havde nu atter undertræk. Døre og vinduer blev flyttet eller delvis blændet.

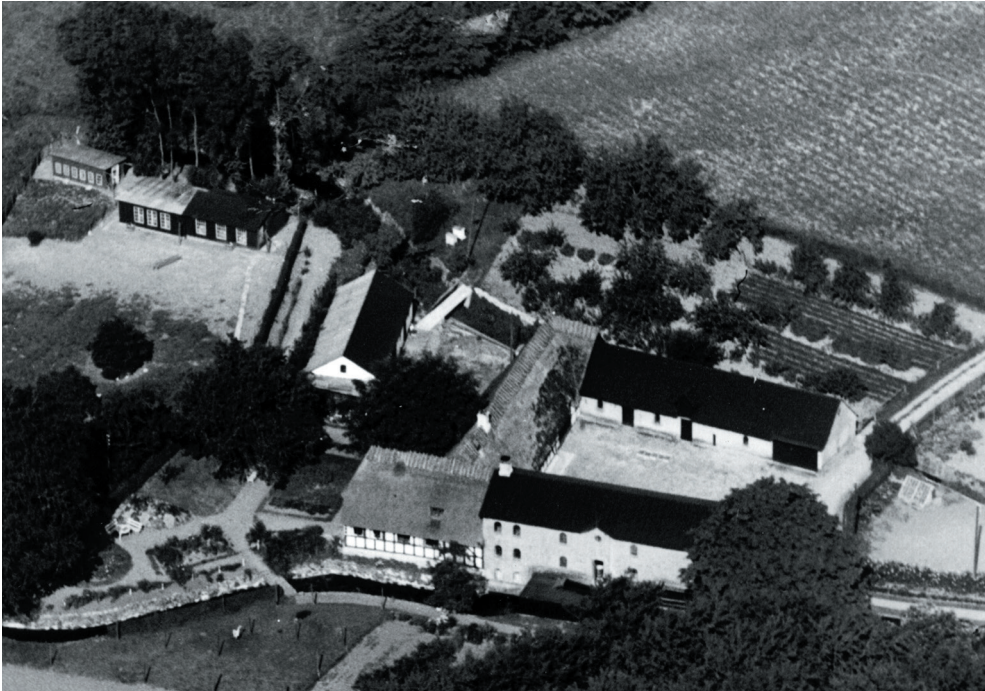
Møllen flytter

I 1918 begyndte man på Urte Mølle at drive korn- og foderstofvirksomhed. I begyndelsen af 1960-erne var pladsen blevet for trang på møllen. En del af virksomheden blev flyttet til Ollerup. Her blev bygget siloer samt rensnings- og tørringsanlæg, og der var heller ikke så meget vand mere, Svendborg Vandværks boringer havde sænket grundvandsspejlet noget. I 1974 var det helt slut på Nielstrupvej, og møllerfamilien flyttede nu ind i et nybygget parcelhus ved siden af virksomheden i Ollerup. Senere blev Urte Mølle i Ollerup sammenlagt med Ulbølle Mølle. Denne virksomhed blev siden hen købt af »Fyns Andels Foderstof«.

Møllen på Nielstrupvej, som er emnet for denne historie, er siden blevet lejet ud til privat beboelse.

På et tidspunkt blev der lavet et forsøg med at få turbinen til at producere strøm til eget forbrug, ellers er selve møllebygningen kun blevet brugt til afholdelse af julestue og fester samt opmagasineret af beboernes overskydende møbler og lignende.

Nu om dage bliver den store varmemæssigt temmelig uøkonomiske beboelse opvarmet af et halmfyret fjernvarmeanlæg, som Hvidkilde Gods har etableret.

Det syn svalerne får, når de om foråret vender tilbage fra Afrika – luftfoto fra 30-erne. Bygningerne ligger på en lille »Ø« afgrænset af åløbet foran og af »bagløbet« bag den bageste udlænge. Til venstre ses de daværende hønsehuse og den tilhørende hønsegård – op til 500 høns. Foto: Kristine og Christian Frederiksen.

En lystfiskerhistorie

Dengang jeg boede på møllen, fyrede vi fortrinsvis med brænde fra skoven. Hver vinter fældede vi træer, som skovfogeden havde udpeget. Når de var blevet savet i den rigtige »brændelængde«, kørte vi stykkerne hjem i en tohjulet JF-landbrugsvogn forspændt en Bolinder-Munktell »Krabat«. Den lille traktor var rigtig god til at komme omkring i skoven med, og Volvomotoren arbejdede ihærdigt. Selvom brændet fik lov til at tørre i to år, kom der alligevel en del sod i den store skorsten fra centralfyret i møllens kælder, fordi det i løbet af en vinter var store mængder træ, der blev brændt af.

En dag havde skorstensfejeren oppe fra møllens tag set en stor fisk svømme rundt i mølledammen. Den unge mand,

der var lystfisker, fortalte, da han igen kom ned, om »kæmpekarp«. Det var hyggeligt at tale med ham. Selvom han var tysker, talte han alligevel vældig godt dansk. Jeg fornemmede også, at vi havde en del tilfælles, da han fortalte, at han i sin barndom også havde boet ved en å. Han stammede nemlig fra Hamborg, og åen var Elben!

Skorstensbrand

Det var ikke nok, at skorstenen blev fejlet en gang om året. Derfor havde man i bofællesskabet fundet ud af, at hvis der blev fyret godt op med egebrænde iblandt nogle stykker zink, blev skorstenen helt ren pga en kemisk reaktion. Det var vi i gang med, da Frances henne fra nabobofællesskabet i Nielstrups hovedbyg-

ning med stor fart i bil kom kørende ind i gården, hvor jeg gik og arbejdede. Hun sagde, at da hun kørte forbi, havde hun set, at vi havde skorstensbrand. Jeg var sikker på, at det var den giftige gule røg fra skorstensrensningen, hun havde set. Lidt flov fik jeg hende beroliget og sagde, at alt var under kontrol. Efter at vi havde sludret lidt om vejr og vind, kørte hun. Endelig kiggede jeg op på skorstenen, hvor flammer blev blæst ovenud. Jeg fik alarmeret de andre, og lufttilførslen blev lukket i kælderen. Vi havde ingen stige, men angsten gav mig åbenbart uanede kræfter, og alene bar jeg en meget tung trappe fra et af udhusene over til stuehusets stråtag, og via stråtaget kunne jeg komme over til skorstenen på møllen. Man fik en haveslange op til mig, og jeg sprøjtede vand ned i den brændende skorsten. Nogle gnister landede ovre i stråtaget, som begyndte at ryge, men dette var dog ret nemt at få stoppet med haveslangen. Jeg fik rakt en blikplade op, som jeg kunne lægge over skorstenen.

Bagefter kunne vi konstatere, at ikke så meget som en dråbe vand havde nået skorstenens bund. Da jeg senere vaskede den sømandssweater, jeg havde haft på, opstod der store huller, fordi jeg åbenbart havde lagt maven mod storstenens varme yderside. Greven syntes, at det var flot, at vi selv havde klaret skorstensbranden – at vi selv havde været den direkte årsag til den, blev fortiet. Godsets murer kunne konstatere, at skorstenens Isokern næsten ikke havde taget skade, og at den nu var helt fri for sod.

Turbinehuset

En dag iførte jeg mig waders og stavlygte, og kravlede ned i åen og ind under

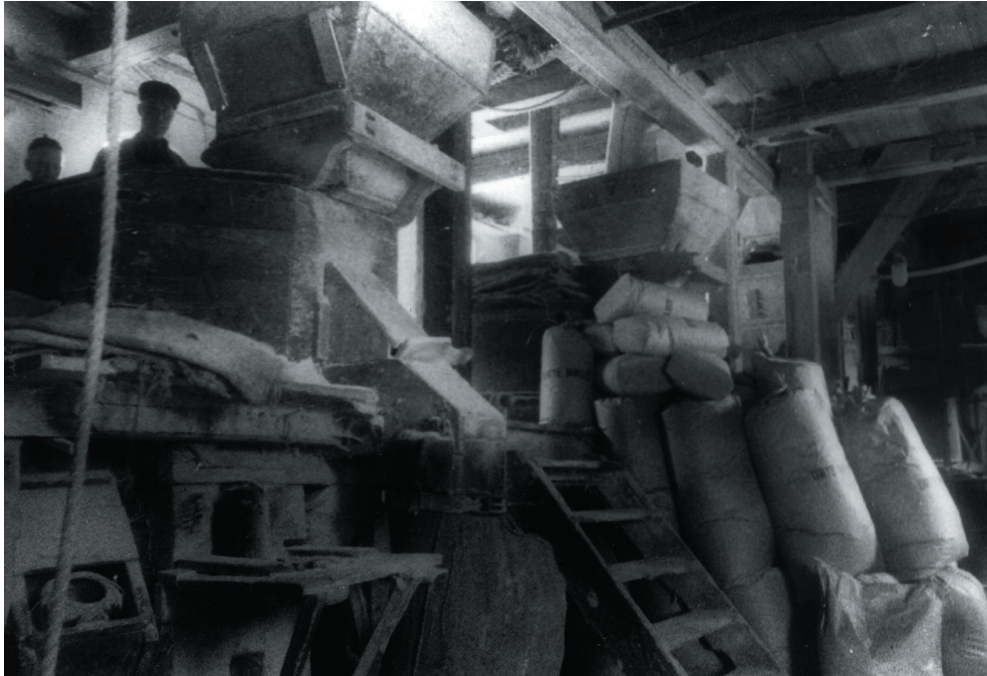
turbinekommeret af beton. Der var ca. en meter fra vandoverfladen op til bunden, udefra havde jeg set, at sugerørets³ tynde metal var rustet og knækket af. Jeg havde ofte set, på billeder, hvordan en turbine så ud, nu ville jeg se, hvordan en sådan så ud i virkeligheden.

Hullet, hvor sugerøret havde siddet, var knap 40 centimeter i diameter. Jeg stak hovedet op og lyste: der sad turbinen helt ubeskadiget af tidens tand og millionvis af omdrejninger. Et såkaldt løbehjul kan kun være lejret i den ene ende. Lejet er af »pokkenholt«, som er en træsort med ualmindelig stærkt ved.

Vandstanden i turbinekommeret var meget lav, fordi det meste af vandet nu blev ledt gennem bagløbet, og de to brøstfældige stigninger fra vandhjulenes tid hindrede i nogen grad vandets adgang. Ved brug af turbinen skal vandstanden i turbinekommeret være i niveau med mølledammen for at sikre det rette tryk. På deres vej fra Hvidkilde Sø til Sargassohavet var flere store ål gået galt i mølledammen, så de i stedet for den »rigtige« vej via bagslusen var havnet i blindgyden i turbinekommeret - for store til at komme videre gennem turbinen.

Vi gjorde stigningerne mere tætte, og vandstanden i kommeret sank yderligere - til ca. 15 cm. Vi satte en stige ned, og jeg kravlede ned ad den. Et hyttefad blev hejset efter, og jeg kunne begynde at fange ålene med de bare næver. Hvis én smuttede fra mig, kunne jeg jo blot fange den på ny. Ålene blev røget og smagte dejligt på et stykke brød efterfulgt af en snaps eller en slurk køligt øl. Bagefter har jeg tænkt på, om ålene ikke skulle være sluppet fri – i hvert tilfælde er jeg temmelig træt af grådigheden og forslugheden i samfundet. Jeg er træt af il-

Bag kværnen ses Christians far (møller Niels Peter Frederiksen) og en af Kristines og Christians sønner.

Det forreste vandhjul drev de to nærmeste kværne via den mørke lodrette træaksel i midten af billedet og stjernehjul og kværndrev over loftsbjælkerne. Den tynde jernaksel under loftet på tværs af bygningen kunne trække en rundsav i gården via en remskive.

Det bageste vandhjul drev den knap synlige tredje melkværn og en skalkværn i gulvet – samt valsen helt til højre via remtræk. Stjernehjulet var her placeret under loftsbjælkerne, mens opgearingen til skalkværnen var ovenover. Foto: Anders Jespersens arkiv.

destinkende svinefarme, træt af menneskenes myrderier af alt levende. For nylig hørte jeg én i radioen, som med den største selvfølgelighed sagde, »naturen er jo til for os mennesker«.

Svalereden

På en ret detaljeret grundplan af bygningerne, som blev lavet i forbindelse med byggeriet i 1893, kan man få en fornemmelse af dyreholdet på møllen. Der var seks hestebåse. Selvom der ikke har været så mange heste, så viser det i hvert tilfælde, at der er blevet kørt med to møllervogne. Der var plads til et par køer og et antal grise. Der har sikkert også været hund og kat.

Svalerne⁴ kom hvert forår troligt flyvende fra det sydlige Afrika for at nyde godt af de gode steder at bygge rede og overfloden af myg og fluer. Så snart de havde fået stillet den værste sult, gik de i gang med redebyggeriet, og de lagde æg og opfostrede unger. Normalt bliver landsvalernes åbne reder bygget inden døre. På møllen blev der bygget i vores værksted og i vognporte, men der blev også bygget en enkelt rede under møllens tagskæg ud mod gårdspladsen. Da ungerne var blevet store, men endnu ikke flyvefærdige, faldt reden ned. Den havde siddet et sted, hvor afstanden til jorden har været en 6-7 meter, men ungerne havde ikke taget skade af det store fald – nu var gode råd dyre. Efter at vi så

tappert tidligere havde bekæmpet skorstensbranden, havde vi godsets lange aluminiumstige liggende. Jeg satte svalereden i en blomsterskjuler af flettet bast og steg til vejrs. Oppe under tag-skægget sømmede jeg blomsterskjuleren fast. Svalemor og svalefar accepterede den nye rede. Måske sidder blomsterskjuleren der stadig og er blevet brugt af mange svaler gennem årene.

Fårene på engen

Min kone Britta Johansen arbejder meget med uld, og et forår købte hun et får med et lam, som skulle gå ude på engen på den anden side af åen foran vores køkkenvinduer.⁵ Lammet kom til at hedde »Urte«, og hendes mor fik også et navn, som jeg desværre har glemt, de blev nemlig altid bare kaldt »Lammet« og »Fåremor« – stor fantasi mht. dyrenavne har Britta og jeg aldrig udvist. Da moderen, kort efter at vi havde fået dem, var blevet klippet, ville lammet ikke kendes ved hende, men holdt sig til den afklippede uld. Det var jo den, der lugtede »rigtigt«. Får er nogle søde og venlige dyr, men kloge er de ikke.

Da Britta og jeg flyttede fra møllen, boede vi nogle år på Sydlangeland og derefter i Sallinge på Midtfyn. Fårene var med hele vejen, og årene gik. På et tidspunkt var Britta blevet meldt ind i foreningen »Fynske fåreavlere«. En dag ringede telefonen, og en mand spurgte, om jeg havde et lam? Jeg kunne næsten høre hans mundvand dryppe ved tanken om det lækre møre lammekød. Jo, jeg havde et enkelt lam, hun var tretten år gammel, men ikke til salg. Han var vist heller ikke interesseret.

Fiskeelevatoren

En dag i et forår var min familie fra Langeland på besøg – anledningen husker jeg ikke. Efter maden fangede min nevø fisk i åløbet ved turbinehuset og i bagløbet. Ved bagløbet, hvor der nu om dage er mest vandgennemstrømning, stod en mængde fisk ved mølledammens sluse, hvor de ikke kunne komme videre op i åsystemet for at gyde i Hvidkilde Sø. Han fangede et par stykker med hænderne og satte dem op i mølledammen. De ville så blot nå til den næste forhindring: Røde Mølle lige før den eftertragtede sø.

Dengang var det ikke blevet så almindeligt som nu først og fremmest at omregne alt i penge, men biologerne i Fyns Amt var slemme til at argumentere med, at hvis der kom fisk op i åerne, ville det betyde så og så mange tyske lystfiskere, turister i almindelighed, penge til fynboerne og til den slunkne betalingsbalance – det må have været før, der kom gang i Nordsøolien. Glemte var de kulturhistoriske værdier, som vandmøllerne stod for.

Her i Sdr. Broby, hvor jeg nu bor, er der en meget flot istandsat vandmølle, og derfor og pga. ejerens ihærdighed blev der lavet et meget dyrt og ikke særlig pænt arrangement, så fiskene kunne komme videre op i Odense Å.

Da jeg boede på Urte Mølle, fik jeg den ide, at de gydeivrige fisk kunne løftes op i mølledammen af en elevator, der blev drevet af et lille møllehjul og åens eget vand. Arrangementet kunne stilles op efter, hvornår fiskene havde behov.

Det kunne være en midlertidig eller en permanent løsning. For nogle år siden hørte jeg, at Anders Jespersen⁶ havde givet udtryk for det samme – så helt tosset var min ide måske ikke!

Flagermusene, isfluglen og uglen

Når sommermørket begynder at falde på, overtager flagermusene svalernes flyveopvisning. Tidligere boede der flagermus på udhusets loft. Om dagen hang de med hovedet nedad og ventede på, at det skulle mørkne. I den kolde del af året sad de der hele døgnet, og i klynger kunne de holde den formentlig nedsatte kropstemperatur. Da møllen holdt inde, flyttede de over på dens loft til den nyopståede ro. Flagermus er nogle små elegante dyr, efter menneskelig målestok ikke særlig kønne i ansigtet – og hvor sådan en koloni dog lugter!

En sommerdag kom der en isflugl flyvende på tværs af gårdspladsen. Det er en sjælden fugl. Selvom den ikke er

særlig stor, er den alligevel nem at kende – selv i flugten. Dens fjerdragt er nemlig smukt lyseblå metalskinnende. Den levede af åens små fisk, måske har den endda haft rede i et hul i åbrinken.

Vi havde hønsehus i baghuset og en stor hønsegård ud mod bagløbet. En dag var der ingen høns i hønsegården, de sad rystende forskræmte inden døre – inklusive den ellers så stormægtige hane og hans protegé: den evigt irriterende snakende perlehøne.⁷ Der var nemlig kommet en overraskende gæst i hønsegården – en natugle⁸ hoppede rundt og kunne ikke finde ud af at komme over det høje hegn. Jeg tog et par svejsehandsker på, fangede kalorius og slap den ud af dens fængsel. Den glemte helt at rive mig.

De to »stigbord« blev hævet og sænket med kæder, når de respektive træaksler blev drejet inde fra møllen med »drejekors«. Stigbordene åbnede og lukkede for vandet til de to »overfaldsvandhjul«, som var overdækkede for at beskytte mod sommerens sol og vinterens is. Hjulene var forholdsvis brede og lave: h 2,3 og b 1,6. Dette er afhængigt af faldhøjde og vandmængde – vandhjulet på »Rødkilde vandmølle« har f.eks. en meget stor diameter, men er forholdsvis smalt. Foto: Anders Jespersens arkiv.

Sortemis

Britta og jeg havde en hankat ved navn Sortemis. Den fik et rigt liv på møllen - men et sorgeligt endeligt.

En morgen, da jeg kørte af sted på arbejde i Vester Åby på min 3-gears SCOKnallert, fandt jeg en død natugle lige ude på landevejen - den var blevet påkørt. Jeg fik det flotte eksemplar udstoppet. Vi kaldte den »Emily«, men den var næppe nært beslægtet med den i hønsegården. Dette kunne ses ved, at de to natuglers farve og ansigter var meget forskellige.

Emily blev placeret øverst på vores reol, for at katten ikke skulle ødelægge den. Men vi havde helt fejlvurderet, i hvor høj grad Sortemis blev fristet af den livagtige ugle. En dag havde han væltet den ned, revet en del fjer løs og åbenbart også spist lidt af hammen. Den stakkels kat blev forgiftet og døde.

I et gammelt Junghans vægur⁹ med pendul og glaslåge, som også kunne fungere som vækkeur, havde jeg et kranie fra en skovhornugle¹⁰ liggende. Uglernes kranie er asymmetrisk, hvor ørerne sidder. Det ene ydre øre peger lidt op, det andet lidt ned. Dette gør, at uglen ved hjælp af en eminent hørelse og det såkaldte slør kan pejle sig frem til de mus, der er dens bytte. Uret havde været min morfars, det stammede fra hans ungdom. Jeg husker, at det i min barndom hang i mormors og hans soveværelse.¹¹

Hvepsereiden

På den anden side af bagløbet er der en del frugttræer. Hen på efteråret faldt der en del frugt til jorden, som fik lov til at ligge og rådne. Denne herlighed tiltrak mange forskellige slags insekter: fluer, hvepse, sommerfugle og mange andre.

Også de store skovhvepse¹² holdt sig til, men de kom ikke for frugtens skyld. De kom for at fange og æde de andre.

Luftfotoet først i denne artikel er givetvis fra 1930-erne, og det viser et ryddet område oven for bagløbet øverst i billedet. Det meste af den tid, jeg boede på møllen, voksede her store grantræer. På et tidspunkt blev de fældet - alle træer på nær ét midt i området. Johannes Wahl,¹³ som boede i det ene af de to »Fasanhuse« længere oppe i skoven, kunne give os forklaringen: skovarbejderne havde opdaget et bo af skovhvepse, og deres vrede turde de meget forståeligt ikke udsætte sig for!

Hvepse er nogle meget farlige og målrettede dyr, hvis deres bo trues. Engang har jeg hørt, at skovhvepsenes stik ligefrem kunne være dødelige. Dette virker temmelig overdrevent, men stikket er givetvis ret ubehageligt hvepsenes størrelse taget i betragtning - de er så store som en lillefinger og har ellers samme farve og tegninger som almindelige hvepse.

Uro i sovekammeret

En nat i julen blev Britta og jeg vækket af larm i soveværelset. Vi tændte lyset, en stor mus¹⁴ var ved at bakse en nød ned i et hul i gulvet, der var opstået i forbindelse med en åbning, der engang var blevet lavet i væggen ind til et lille værelse, vi havde ved siden af. Musen slap tyvekosterne og forsvandt ned i hullet. Ude i vores stue på et bord stod der et fad med nødder, og det var derfra, nødden stammede. Hele musefamilien havde sikkert været i gang med at hente nødder i skålen, slæbe dem tværs igennem stuen, ind i soveværelset og ned i hullet. Næste nat havde vi opstillet en

På dette billede ses det meget tydeligt, hvordan vinduer og dør blev flyttet i møllen. Da billedet blev taget omkring 1950, var dette endnu ikke sket i den fjerneste del af bygningen længst til højre. I et par år fungerede den nye turbine og det bageste vandhjul nemlig samtidigt.

Foto: Kristine og Christian Frederiksen.

fælde. Vi blev vækket af et endnu større spektakel end den foregående nat, en mus sad nemlig fast med forkroppen i fælden, som den så forsøgte at ryste af sig. Det lykkedes, inden vi kom op, og den forsvandt atter ned i hullet. Vi fik fat i en smækfælde, men næste morgen var lokkemaden væk, fælden var udløst, og et stykke af musens hale var blevet klippet af. Så fik vi lukket hullet forsvarligt, og kunne atter have nødderne i fred og få vores nattesøvn.

Den syge fiskehejre

Det blev koldt. En morgen var mølledammen næsten frosset til, og verden var blevet farvet helt hvid. Vi kunne sidde inde i køkkenet med et velfyldt køleskab og betragte skønheden. Ude på engen stod en fiskehejre. Den skulle nok være fløjet til varmere himmelstrøg, mens tid var, måske havde den været syg

– fårene var for længst inden døre. Jeg gik derud, fuglen var tydeligvis afkræftet og fløj ikke. Jeg fangede den. Den var dog ikke mere afkræftet, end at den nappede mig kraftigt i hånden. Jeg holdt dens næb lukket med den ene hånd og holdt den fast med den anden. Dens brystmuskler var indsunkne, og dens brystben føltes tydeligt under fjerene og huden. Jeg placerede fuglen i et aflukke i baghuset. Så slæbte jeg min gamle NSU-Maxmotorcykel frem fra garagen og kørte ind til Svendborg, hvor jeg i Bendixens fiskehandel på havnen fik noget fiskeaffald i en plastikpose. Vel hjemme igen serverede jeg lækkerierne for hejren. Den kvitterede kun for min velmente redningsaktion med et par sprøjt hvid afføring. Næste morgen var den død.

I skoven, der omkranser møllen, snusede rådyr, ræv, grævling og mange andre dyr rundt.

Storvildtjægeren og ænderne

Det var nogle af de tamme og vilde dyr. Så var der dem midt imellem.

Ude på mølledammen holdt der tidligere gråænder til. Om vinteren var der mange - måske 50. Det var let for dem at holde store områder af mølledammen isfri, fordi møllen holdt vandet i bevægelse. Ikke mindst nød ænderne godt af de forskellige gode sager, menneskene på møllen serverede for dem.

Langt tilbage i tiden har godset afholdt jagter. Nu om dage er »klapjagterne« en del af en moderne forretning, hvor jagten, deltagernes bespisning og beskænkning foregår mod betaling. Før en jagt udsættes der »skydedyr«, f.eks. knap flyvefærdige fasaner, der er opdrættet i fangenskab. I tidligere tider var jagterne i højere grad selskabeligheder for adelige og eventuelle kontakter inden for det bedre borgerskab. Langt op mod nutiden havde jagterne denne karakter.

Skovarbejdere og andre af godsets

folk samt nogle drenge var »klapperne«, der drev vildtet frem til de ventende jægere. I løbet af en dag blev der på den måde gennemgået et antal områder - såkaldte »såter«, tit endte jagterne ved Urte Mølle.

En efterårsdag engang i 1950-erne havde en af jagterne deltagelse af grev Gregers Ahlefeldt fra Egeskov - han var i sin tid en kendt storvildtjæger og hans omfattende trofæsamling kan i dag ses på Egeskov Slot. Det var som sædvanlig skovfoged Jørgensen, der dygtigt stod for ledelsen - det er det, man i de kredse kalder at være »jagt-herre«. Da jægerne efter et noget magert resultat dagen igennem var kommet til Urte Mølle, og klapperne ikke havde drevet noget vildt frem, fik grev Gregers en ide, da han fik øje på de mange kornfede ænder i mølledammen. Resolut fik han to af klapperne til at samle nogle store sten op, som de skulle kaste efter ænderne for derved at få dem til at lette. Storvildtjægeren og et par af de andre jægere stod

Fodring af ænderne. Foto: Kristine og Christian Frederiksen.

Kristine og Christian på besøg i deres tidligere hjem. På billedet ses endvidere min kone Britta og jeg selv. Foto: Ole Corneliussen.

klar til at skyde. Men selvom stenene godt nok affødte nogle store plask, ramte de langt fra ænderne, som så blot svømmede længere bort. Grev Gregers beordrede straks klapperne til at finde nogle andre mindre sten. Det var for meget for Jørgensen. Han mente ikke, at den slags jagt hørte hjemme på danske breddegrader – og sikkert heller ikke andre steder – så han afblæste jagten.

Tilbage til virkeligheden

Jeg vil også afblæse denne historie. Vi kører op ad Nielstrupvej, efter hundrede meter må vi holde tilbage for trafikken på landevejen mellem Svendborg og Faaborg – det er virkeligheden, som fører så mange steder hen.

For mig blev Urte Mølle lidt af et drømmeslot, men vi mennesker har også brug for drømme, ellers kan vi ikke længere orientere os i virkeligheden.

Noter:

- 1 Højde 2.30 og bredde 1.60 Dette og at der var vand til, at et vandhjul kunne køre 6-8 timer dagligt, oplyser den daværende greve i 1918 i et brev, som ligger i Lehns godsarkiv i Landsarkivet for Fyn. »Danmarks største vandhjul« på Rødkilde Vandmølle har derimod en enorm diameter, men er forholdsvis smalt, det er selvfølgelig vandmængde og faldhøjde, der er bestemmen-
de.
- 2 Denne turbinetype blev opfundet ca. 1880 af amerikaneren Francis. De mindre turbiner, der blev installeret i mange danske vandmøller, har formentligt været af denne type. Vandtilstrømningen kunne reguleres udefra med nogle bevægelige »ledeskovle« rundt om »løbehjulet«. I et vandkraftværk kunne en Francisturbine have en diameter på mange meter, i Urte Mølle havde den vandretliggende turbine en effekt på 11 hk, gik med 300 omdrejninger i minuttet, og vandgen-
nemstrømningen var da ca. 300 liter i minuttet - tegningerne ligger på Egebjergs lokalhistoriske arkiv.
- 3 På turbinen udnyttes hele faldhøjden ved, at der efter turbinen kommer et rør, der fører vandet helt ned i bagvandet, således at hele det »sug«, faldhøjden giver, udnyttes.
- 4 Landsvale (*Hirundo rustica*). Meget smuk og elegant fugl, dens ryg er mørkeblå metalglinsende, bugen er hvid, under næbbet har den en rød plet. Halen er splittet med lange fjer.
- 5 »Engen« er foran på luftfotoet. Tidligere var her en stor veldrevet urtehøve. Da vi boede der, var der bare græs
- 6 Anders Jespersen var i mange år Nationalmuseets mølleekspert og har stået for restaureringen af talrige danske møller. Han ejede vandmøllen »Lille Mølle« ved Refsvindinge på Østfyn og havde sit omfattende arkiv dér – så vidt jeg husker mest om fynske vandmøller.
- 7 *Numida meleagris*. Perlehønen lagde mange små velsmagende æg med en tyk skal. Den havde en smuk grå luftig fjerdragt med små hvide pletter, dertil et nøgent gribbeagtigt hoved, to mørke bedrøvede øjne og et kraftigt næb – det sidste var nok grunden til, at den var blevet »overhøne«. De andre høns var »italienere«, der stammede fra et hønseri; efter et par år havde deres ydelse ikke været
god nok - vi syntes jo, at de stadig lagde mange æg. Pga. deres fortid, var spidsen af deres næb blevet klippet af, da de havde været kyllinger, for at de ikke skulle hakke hinanden; det gav dem et sjovt udseende med underbid. For en del år siden, da jeg besøgte zoologisk have i Odense, gik der en flok perlehøns sammen med girafferne. Næste gang, jeg kom dér, var perlehønsene væk. Jeg tror, at man har haft valget mellem enten at skille sig af med perlehønsene eller forsyne girafferne med høreværn – en perlehøne lyder næsten som Søren Spætte.
- 8 *Strix aluco*. Den er den mest almindelige ugle i Danmark.
- 9 Junghans-urene var industrifremstillede. Dette begyndte i slutningen af 1800-tallet, og især amerikanerne lavede masseproduktion af billige stueure. Men Schweiz og Tyskland kom efter det. Disse industriure er på ingen måde dårlige ure - og såvel anskaffelse som det at have plads til et ur blev lettere. Tidligere var stueurene overvejende dyre og pladskrævende standure. Stilen følger den gængse møbelstil. Omkring 1900 historiscisme. Man brugte mørke, fine træsorter og formgav f.eks. lang smal urkasse med drejede spir - så er det nygotik, det drejer sig om. Senere kommer skønvirke/jugendstilen også ind i urfabrikationen og endnu senere funktionalismen. Junghans var »fleksibel« og »omstillingsparat«, ville man sige på en senere tids »nysprog«.
- 10 *Asia otus*
- 11 Augusta Marie Rasmussen 1890-1966.
Claudius Laurits Andersen 1887-1969.
- 12 Stor gedehams (*Vespa crabro*)
- 13 Johannes var ikke en berømt sanger, men han og konen Ruth var nogle utrolig søde og venlige pensionister. Johannes lavede kryddersnaps, min favorit var en likøragtig drik trukket på tørret johannesbrødrugt – kan virkelig anbefales!
- 14 Halsbåndmus (*Apodemus flavicollis*). »Ægte mus« dvs. den har store ører og øjne samt en spids næse, desuden er dens pels brun foroven og hvid forned, den har en brun streg under hagen – deraf navnet. Den kan blive op til 26 cm lang (incl. hale) og veje op til 45 g.